

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Norboyeva G

Samarqand viloyati PYMO'MM, metodik bo'lim xodimi

ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNI MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATUVCHI INTERAKTIV VA NOAN'ANAVIY METODLARI

Annotatsiya: ushbu maqolada ona tili fani bo'yicha o'quv mashg'ulotlarida interaktiv usullardan foydalanish, dars samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ko'rsatilgan. Shuningdek, muallif o'quvchining diqqatini jamlashda, topqirlik, ijdkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishda noan'anaviy metodlardan foydalanish haqida tavsiyalar berib o'tgan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, interaktiv metod, qobiliyat, uslub, topqirlik, ijdkorlik, noan'anaviy metodlar.

Ma'lumki, mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi usullarni qo'llab, mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy fikrlovchi o'quvchilarga chuqur bilim berish boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasidir. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga olib kirildi. Yangi pedagogik texnologiyalar boshlang'ich sinf o'quvchisining aqlan rivojlanishi va kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik texnologiyalarni bugungi kunda eng ommaviylashgan turlaridan biri bu interaktiv metodlardir. Interaktiv metodlar o'quvchi va o'qituvchining birgalikdagi faoliyati bo'lib, o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, zarur xulosalarga kelishga, tahlil qilish va olingan bilimlarni amaliyotga qo'llashga o'rgatadi. O'qituvchining asosiy vazifasi esa, o'quvchilarga aniq yo'nalish berish, to'g'ri xulosalarni aytishdan iborat. Interaktiv metodlar yana shunisi bilan ahamiyatliki, o'qituvchi o'quvchining fikrini hech qachon keskin rad etmaydi, faqatgina to'g'ri xulosani aytadi, natijada o'quvchi o'z xatosini tushunib, fikrlashdan to'xtamaydi va ular o'rtasidagi doimiy faollik ta'minlanadi. Ma'lumki, kichik yoshdagi bolalar diqqati beqaror bo'lib, 1 - sinf o'quvchisi uchun biroz muammolar yuzaga kelishiga olib keladi. Ana shu vaziyatda o'quvchilar diqqatini jamlashda qiziqarli interaktiv metodlarning ahamiyati katta. O'quvchilarga rasmi topshiriqlarni bajartirish, ularni firlashga, topqirlikka, ijdkorlikka undaydi hamda yozma va og'zaki nutqini o'stirib, lug'at boyligini oshiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining topqirlikini, harflarni eslab qolish qobiliyatini o'stirishda quyidagi metodlar samarali natijalar beradi:

“Kungaboqar” metodi. Kungaboqar rasmi o'rtasida unlilar, uning atrofida esa, undosh harflar yozilgan bo'ladi. O'quvchilar undosh va bitta unli harflarni qo'shib, bir necha so'zlar tuzishadi. O'yin davomida o'rtadagi unlilarni almashtirish ham mumkin. O'quvchilar mustaqil ravishda daftarlariga tuzgan so'zlarini yozadilar. Bu jarayonda hamma o'quvchilar baravar ishtirok etishadi. O'qituvchi esa mashg'ulot davomida eng faol qatnashganlarni rag'batlantirib, baholab boradi. Ushbu usuldan yozuv darslarida ham, alifbe darslarida ham foydalanishimiz mumkin. O'quvchi qancha ko'p harf o'rgansa, shu harflarni qo'shib so'z yasay oladi. Birinchi va ikkinchi kungaboqarda berilgan harflardan shunday so'zlar yasashimiz mumkin. Masalan: olam, olcha, ota, osmon, usta, uka, uxla. Alifbe darsligi tugagandan so'ng 1 -sinf ona tili kitobida dastlab o'quvchilarga “Tovush va harf” haqida ma'lumotlar beriladi. Mavzular sekin-asta murakkablashib boradi. Bu holat muayyan qiyinchilik tug'dirib, biroz bo'lsa-da o'quvchilarning darsdan zerikishiga sabab bo'ladi. Shunday holatlarda interaktiv metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Yuqorida ko'rsatilgan kungaboqar metodimiz ham bunga yaqqol misol bo'ladi.

“Tovush va harf” bo'limining dastlabki mashqlari ham o'quvchilarning og'zaki nutqini shakllantirish uchun berilgan. Ushbu metod orqali darsni mustahkamlash mumkin. Bu usul ona tili darslarini qiziqarli tashkil etish, darslarda o'quvchilarning toliqib qolishlarining oldini olish va qisqa vaqt davomida ko'proq o'quvchilarni baholashga xizmat qiladi. “Sinkveyn” metodi. Sinkveyn so'zining ma'nosi “beshlik” bo'lib, “Qofiyalanmagan besh qatorlik she'r” degan ma'noni anglatadi. O'quvchilar “Sinkveyn” metodidan foydalanib, qofiyalanmagan besh qatordan iborat she'r yozadilar. Bunga ko'ra birinchi qator bitta so'zdan iborat bo'lishi va bu ot so'z

turkumiga oid soʻz boʻlishi, ikkinchi qator ikkita soʻzdan iborat boʻlishi va bu sifat soʻz turkumiga oid soʻzlar boʻlishi, uchinchi qator uchta soʻzdan iborat boʻlishi va bu feʼl soʻz turkumiga oid soʻzlar boʻlishi, toʻrtinchi qatorda toʻliq bir maqol keltirilishi va beshinchi qatorda birinchi qatordagi soʻzga sinonim boʻlgan bir soʻz qoʻyilishi mumkin. Ushbu metoddan 2-, 3- sinflarga oʻtgandan keyin oʻquvchilar soʻz turkumlari haqida tushunchalarga ega boʻlganlaridan soʻng foydalanishi mumkin. 2-sinf ona tili darsligida soʻz boʻlimida shaxs va narsaning nomini, harakatini, belgisini, sanoq va tartibini bildirgan soʻzlar haqida ilk morfologik tushunchalar berilgan. Oʻqituvchi oʻquvchining fikrini tinglaydi va shu bilan birga, oʻquvchilarni ham bir-birlarining soʻzlariga eʼtibor bilan qarashga oʻrgatadi. Eʼtiroz yoki qoʻshimchalar ham “hurmatli”, “sizlarning firingizga qoʻshilgan holda”, “bizning ham ayrim fikrlarimiz bor edi” kabi soʻzlar orqali bildiriladi. Bu tarzda tashkil etilgan darsda oʻquvchi hech qanday tazyiqsiz erkin fikrlay boshlaydi va oʻz fikrlarini ochiq bayon etadi, boshqalarni ham hurmat qilishga oʻrganadi.

Boshlangʻich taʼlimda ona tili oʻquvchilarda mantiqiy fikrlash, lugʻat boyligini oshirish, ogʻzaki va yozma nutqini rivojlantirish (yaʼni toʻgʻri oʻqish va yozish) ga, fonetika, leksika, soʻz yasalishi va gramatikaga oid bilimlarni oʻrganish uchun zamin yaratishga xizmat qilishi lozim. Maʼlumki, ona tili darsida ham lugʻat ishlarini oʻtkazish oʻquvchilarda oʻzi uchun notanish boʻlgan soʻzni izohi haqida qiziqish paydo boʻladi. Bu soʻzlarning izohini topishda oʻquvchining oʻzi mustaqil izlanishi maqsadga muvofidir. Bunda quyidagi metod oʻquvchilarning soʻz boyligini oshirish bilan bir qatorda lugʻat bilan ishlashga ham oʻrgatadi. Darslarda interaktiv usullar qoʻllashni shunday tashkil etish kerakki, bunda sinfdagi barcha oʻquvchilar faollashishi zarur, yaʼni dars oʻtish jarayonida oʻquvchilarning maʼlum bir qismi oʻquvchilar tomonidan mustaqil oʻrganiladi. Oʻqituvchi oʻquv jarayoni tashkilotchisi, rahbari, nazoratchisi hamdir. Oʻquvchilarning sinfda oʻzini erkin his qilishi va oʻquv faoliyati uni emotsional jihatdan qoniqtirishi lozim, ana shundagina u oʻzining fikrlarini erkin bayon qila oladi. Xulosa qilib aytganda, oʻqituvchi bunday texnologiyani puxta bilishi, hamda uni amaliyotda oʻrganiladigan til materiallarining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda uni toʻgʻri qoʻllay olishi lozim. Darsning samarali shakllari qanchalik koʻp qoʻllanilsa, oʻquvchilarning ona tili faniga qiziqishi ham yuqori boʻladi.